

“Plots moesten dezelfde Jappen die mijn moeder hadden vermoord ons tegen de Indonesiërs beschermen, bizar!”

In de vraag hoe bevolkingsgroepen met elkaar omgingen in Indonesië tussen 1939-1949, zijn de voornaamste groepen de Nederlanders, de Indonesiërs en de Indische-Nederlanders. Volgens Mevr. Nol de Wever-van der Heijden waren er ook grote verschillen tussen de Bandezen, Molukkers, Batakkers en Christenen en Moslims. De bevolkingsgroepen werden ook nog eens beïnvloed door de Chinese en Japanse koophandelaren, die allen in Soerabaya rondwaalden. Een multiculturele samenleving, waarin iedereen zijn eigen *Adat* (manieren) had en de verhoudingen werden bepaald door hiërarchische en etnische verhoudingen

1939-1940

“Mijn vader was directeur van een Veem bedrijf van de Nederlandse Handelsmaatschappij. Wij woonden in een groot huis en hadden inlandse bediendes, zoals een *Kabon* (tuinman), een *Baboe* (oppas), een *Kokki* en een aantal *Djongos* (jongens die als huisbediende werkten). De verhouding was heel goed. We deden samen inkopen op de markt in Soerabaya en op kantoor van mijn vader werkte Indische-Nederlanders. Na het werk gingen wij Nederlanders naar de sociëteit. Dat was natuurlijk niet voor de Indonesiërs, die werkten hier wel als bediende. De Indische-Nederlanders mochten wel meedoen, maar daar keken we toch een beetje op neer. Zelfs Wim Kan en Wim

Sonneveld hebben in die tijd bij ons thuis gelogeerd. Het was een fijne tijd”.

Ook het KNIL werd anders bekeken dan het eigen Nederlandse leger, de Marine en de Luchtmacht. In de KNIL was het een ratjetoe van etnische afkomst. Toch heeft mevr. De Wever-Van der Heijden, nooit iets gemerkt van een onrust gevoel bij welke groep dan ook. Ze werkte voor de Bataafse Petroleum Maatschappij en stond midden tussen alle groepen. Het minste contact was er met de Indische Nederlanders, “die vielen altijd al tussen wal en schip”.

1940-1945

Als in 1940 de oorlog voor Nederland uitbreekt, stroomt Soerabaya vol met Duitsers.

Oorlogsschepen en handelsschepen drijven handel. Vooral de Indonesiërs en Japanners verdienen hier veel geld aan.

“Er was toen wel al iets zichtbaar van ‘*Rode Bolwerken*’. Soekarno werd gevangen gezet op Oost-Java, maar verder merkten wij niets van een andere houding.

Nederlands-Indië was nog een stuk vrij Nederland. De oorlog was ver weg en wij gingen door, zoals normaal.

De Jappen liepen in drie dagen over ons heen, plunderde ons huis en namen het in bezit. Wij moesten buigen. We werden geplaatst in de *Opalstraat 9*, met 9 andere families.

Indonesiërs moesten ons bewaken. Je had hier ‘goede’ en ‘kwade’ van. De Indonesiërs die voor ons hadden gewerkt, smokkelden door het *gedek* (gevlochten bamboe hek) vaak wat extra’s. Zo ook onze oude chauffeur. Later namen de Jappen dit over en was alles voorbij, erger nog nu werden we ook geslagen, bijvoorbeeld door *Siem de Mepper*”.

Graf van moeder op Surabaya

De Indische-Nederlanders vielen, zoals altijd weer tussen wal en schip. Dat had nu wel zijn voordelen, zij werden in den beginne niet naar de kampen overgebracht. De Hollanders wel. Mevr. De Wever-van der Heijden, werd door een miraculeuze ingreep behoed als troostmeisje en eindigde als varkenshoeder in het kamp *Karang Panas*. Voor het vangen van honderd vliegen kreeg ze een kop warm water, net als 1800 andere Hollanders. Gruwel en mishandeling was aan de orde van de dag. Op 5 augustus 1945 bezweek haar moeder, of werd ze vermoord. Haar vader, oudere broer en twee zussen overleven het wel. Haar vader moest soms zijn kamp uit om zaken te regelen voor de *Kempetai* (soort Gestapo).

1945-1949

Een wereldvreemde tijd breekt vanaf augustus 1945 aan. Ze zouden vanaf 15 augustus 1945 bevrijd zijn, maar de Japanners leken het niet te accepteren. Er was niet veel anders op 16 augustus, behalve dat de wreedheden uitbelevden. Daar waren ze wel voorzigtiger mee. Uit Nederland kwamen geen

troepen en de Engelsen wilden eerst orde op zaken stellen in Singapore. Eerst begon het graven van de massagraven, waar mevr. De Wever kleine kinderen en oude mannen in moest leggen.

“Tot oktober 1945 hebben we in datzelfde kamp gezeten. Ik was nog redelijk in orde en kon me nog bewegen en kleine werkzaamheden verrichten. Wel woog ik 35 kilogram en had ik allerlei ziektes. We werden later overgebracht naar een ziekenhuis in Samarang. Hier waren slechts Indonesische doktoren. Ze zorgden goed voor ons, maar er waren er ook bij die niet blij waren met die Hollanders.

Regelmatig hoorde ik schreeuwen als “Medekka, Medekka!” (vrijheid, vrijheid). Ook hoorden we *tong-tong* (geruchten) dat er Nederlandse mannen waren opgepakt door Indonesiërs.”

Via verschillende wegen komt de familie weer in een chique wijk en in een chique huis met Indonesische bediening. De wijk wordt bewaakt door *Sihks* uit India. “Mannen met enge baarden”. Haar vader moest de

voedselvoorziening voor Java weer op gang brengen en daarom konden ze daar wonen. De sociëteit werd ook al weer snel geopend en heette nu *Dutch Club*.

De bescherming was nodig. Want het ziekenhuis in Bandung werd aangevallen door *Bamboe-Rutjungs*, Indonesiërs opgeleid door de Japanners, die met bamboesperen voedsel en de hoofden van wat Nederlanders eisten. Dezelfde mevrouw die voorkomt dat Mevr. De Wever een troostmeisje is

“De Nederlands-Indiërs zaten na de oorlog ‘zichtbaar’ klem. Voorheen was dat sluimerend”.

geworden, speelt het klaar om met de Indonesiërs te onderhandelen en met een deel van de buit gaan ze er vandoor. Onveilig was het ook voor de Japanners die op Java tot eind 1946 aanwezig waren. Door een aantal Soekarno aanhangers werd een groep Japanners en Engelsen naar de gevangenis gebracht om daar onthoofd te worden. Een aantal Nederlanders, waaronder Mevr. De Wever, moesten toekijken. *Gurga's* (“Net zoals de Molukkers,

“Ook na de oorlog vervielen de Hollanders weer in het oude gebruik van feesten, alleen was de sociëteit omgedoopt tot Dutch Club”

goede gevechtsmensen, maar dan uit India”) beschieten met hun vliegtuigen de gevangenis. De Japanners besluiten om een groep Nederlanders maar te beveiligen binnen de gevangenis. Eind 1946 komt de *Decemberbrigade* uit Nederland aan. De Japanners gaan eindelijk weg.

Duidelijk is dat Soekarno al meteen in 1945 aanhang had. In Batavia was hier niets van te merken. Een aantal Indonesiërs durft met blijkende minachting de Nederlanders tegemoet te treden, terwijl anderen in het oude patroon blijven. Wellicht, omdat niemand zich kon voorstellen dat de onafhankelijkheid een feit zou worden. De Indische-Nederlanders, voelden zich helemaal ongemakkelijk. Als ze niet in een kamp hadden gezeten werden ze geminacht door een aantal Nederlanders en de Indonesiër had nog minder met ze op, nu het onafhankelijkheidsdenken zich verspreide.

“De plantages waren gevaarlijk. Planters waren ook vaak een apart volk. Er waren ook verraders onder hen, die met de

Jappen hadden samengewerkt. In Bandung was het weer als vanouds. In 1947 was het tussen Batavia, waar je opa was gestationeerd, en Bandung onveilig. De KNIL troepen waren er ook weer, ook weer met Indische-Nederlanders, maar ook nu werden deze niet voor 100 procent als volwaardig beschouwd. In 1949 veranderde er in Bandung en Batavia niet meteen zo veel. Op het werk van mijn vader werd een Indonesiër de baas en moesten Nederlanders samen met Indonesiërs hun taak uitvoeren. Naast de kerken, werd een moskee gebouwd. In het binnen land was het wel gevaarlijk voor de Nederlanders.”

Haar toekomstige man komt in 1947 in Indonesië aan in dienst van het leger.”Ik had het idee dat we hier waren om een aantal primitieve opstandelingen eruit te gooien. We moesten alleen even de orde herstellen. Achteraf gezien snapte ik er niks van. We hadden met Soekarno moeten samenwerken, want we wisten al snel dat we dit niet konden houden. Het paradijs bestond niet meer.

De Indische-Nederlanders waren nederig naar ons,

want daar hoorden ze nog steeds bij. Maar ze waren ook nederig naar de Indonesiërs, want die waren niet zo blij met hen. Wij hebben ze enorm in de steek gelaten.

Ik hoorde van anderen, en zag dat ook wel, dat het voor de oorlog heel normaal was om een Indonesische vrouw te hebben. Na de oorlog was dat niet meer! Soekarno zorgde voor één land, één bevolking, één taal en één opvoeding”.

Beiden trouwen in 1950 in Bandung en zijn getuige van het moorden op de Chinezen in dat jaar, door de aanhangers van Soekarno. Een jaar later vertrekken ze terug naar Nederland.

Trouwen in Bandung, 1950.

“Voor de oorlog was het heel normaal dat de Hollandse mannen een Indonesische vrouw namen. Na de oorlog was dit niet meer het geval”

Aantal woorden (exclusief citaten en afbeeldingen): 998

Relatie met kenmerkende aspecten:

Vóór 1939, maar wel in relatie tot het jaartal:

Voor tijdvak 8 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

c de moderne vorm van imperialisme die verband hield met de industrialisatie;

Uit de verhalen van mijn oma en opa kan ik opmaken dat de situatie van 1939 een hele tijd zo heeft bestaan. Mijn oma was voor het eerst in 1928 in Indonesië, maar schets het beeld dat de status quo lange tijd onveranderd heeft bestaan, wat betreft omgangsvormen tussen de verschillende etnische groepen.

Deze omgangsvorm is typisch voor het modern imperialisme, die stoelde op de industriële voorsprong van de Europeanen op Afrika en Azië.

Voor tijdvak 9 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

a de rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en vormen van massaorganisatie;

Soekarno bracht ook een massabeweging op gang, vanaf 1945. Hoewel in mindere mate als in Europa, viel ook deze mobilisatie samen met moderne communicatiemiddelen: radio en telegraaf.

b het in praktijk brengen van de totalitaire ideologieën communisme en fascisme/nationaalsocialisme;

Het valt mij altijd op dat het Keizerlijke systeem van Japan niet in dit rijtje staat. De Japanners streden wellicht nog wel feller voor hun Keizer dan de gemiddelde Duitse soldaat voor Hitler. Hier is dan ook sprake van een totalitaire regime.

d het voeren van twee wereldoorlogen;

Spreekt voor zich

e racisme en discriminatie die leidden tot genocide, in het bijzonder op de joden;

Ook hier geldt: De Japanners hebben ook op grote schaal aan het vervolgen en uitmoorden van bevolkingsgroepen gewerkt. Dit k.a. mag niet slechts voor Europese invulling gelden.

f de Duitse bezetting van Nederland;

Komt voor in het verhaal. De Duitsers meende toen op een wat agressievere manier handel te kunnen drijven in Indonesië.

g verwoestingen op niet eerder vertoonde schaal door massavernietigingswapens en de betrokkenheid van de burgerbevolking bij oorlogvoering;

Hoewel de verwoestingen op Indonesië niet op grote schaal voor is gekomen (wegens marginale verzet), is de bevolking (in de breedste zin van het woord), zeker betrokken geweest bij de oorlogsvoering: van coöperatie tot krijgsgevangenen.

h vormen van verzet tegen het West-Europese imperialisme.

Zichtbaar vanaf 1940, als Soekarno gevangen wordt gezet. Actief vanaf 1945 als Soekarno de onafhankelijkheid van Indonesië uit roept.

Na 1949, maar wel in relatie tot dit jaartal

Voor tijdvak 10 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

b de dekolonisatie die een eind maakte aan de westerse hegemonie in de wereld;

1949, of 1945.

e de ontwikkeling van pluriforme en multiculturele samenlevingen.

Vanaf 1949 tot 1956 moet iedereen die Nederlander wil worden uit Indonesië zijn vertrokken en in Nederland aanwezig zijn. Soekarno gooit iedereen eruit in 1956 en ook vele Indische-Nederlanders kiezen voor het Nederlands paspoort.

Kennis: Door deze opdracht heb ik meer kennis genomen van het verleden van mijn oma wat zich afspeelde in Indonesië. Afgezien van het feit dat ik hier heel erg dankbaar voor ben, kan ik deze competentie tonen door het verhaal van mijn oma nu beter te kunnen vertellen. Ik kan ook beschrijven hoe de verschillende culturen en etnische groepen zich tot elkaar verhielden in de periode 1939-1949. Met als markeerpunten: 1941-1945-1949. De foto's die ik heb gescand kan ik laten zien bij dit verhaal.

Inzicht: Doordat ik kennen heb genomen van de etnische verhoudingen in de periode 1939-1949 en de beschrijvingen van mijn oma, heb ik het begrip ontwikkeld dat Nederlanders in Nederlands-Indië de Indonesiërs echt als een ander soort ras zagen. Mijn oma vertelde me (met een verontschuldiging in haar stem) dat Indonesiërs toch echt minder waren in die tijd. Terwijl mijn oma geen racist is, maar dat volgens huidige normen wel zou moeten zijn. Het feit dat ze vele Indonesische vrienden later heeft gehad, bewijst dit. Maar het heeft mij doen inzien dat zo'n (verkeerde) waarde veel meer 'normaal' was dan ik daarvoor kon bedenken. Ik kan dit soort waardeverandering in de tijd (het verschuiven van de geestelijke horizon) nu beter uitleggen in de klassensituatie.

Ik begrijp nu dat mensen onderdeel zijn van een patroon waar ze geen vat op hebben. Mijn opa kwam in Indonesië zonder enig besef. Hij had hoogstens wat journaals gezien in een bioscoop. Was hij dan de vijand van het vrije Indonesië? Voor de Indonesiërs wel.

Vaardigheden: In de context van het verleden van Indonesië en dat van Nederland heb ik de vaardigheid vergroot om de opgedane kennis en inzicht beter te gebruiken dan voorheen. Ik kan hier nu met meer nuance en afstand over praten. Ik heb duidelijk ook de Nederlandse kant gehoord en hier was ik voorheen nogal sceptisch in. Mijn oma en opa hebben mij duidelijk laten inzien dat in deze specifieke context geen absolute waarheid bestaat. Met dit inzicht is mijn vaardigheid toegenomen om een objectiever beeld neer te zetten van het Indonesië en Nederlands-Indië van 1939 tot 1949.

Houding: Ik merk dat ik een houding ontwikkel in de klassensituatie die het met meer urgentie over dit onderwerp wil spreken. Het Nederlandse verleden in Indonesië van 1939-1949 is onderbelicht in veel methodes, in ieder geval in MeMo, die ikzelf gebruik. Deze contemporaine geschiedenis is heel zichtbaar nog in de samenleving. Ik heb in ieder geval besloten om deze periode tot een thema te maken in de eindexamenklassen. De opgedane kennis, inzicht en vaardigheden hebben deze beslissing teweeg gebracht,